

ویژگی‌های استاد نمونه: یک مطالعه کیفی

محمدعلی چراغی^{۱*}، شهرزاد غیاثوندیان^۲، مریم اسماعیلی^۳

تاریخ دریافت 1392/10/15 تاریخ پذیرش 1392/12/12

چکیده

پیش زمینه و هدف: یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در فرایند آموزش، استاد است. مطالعات نشان می‌دهد نقش استاد در یادگیری فراگیران بسیار با اهمیت و محوری است. در این میان یکی از مهم‌ترین و پایه‌ایترین ذی‌نفعان اساتید دانشگاه نیز، دانشجویان می‌باشند که دارای انتظاراتی از اساتید نمونه با تعیین معیارهای لازم می‌باشند. لذا این مطالعه با هدف تبیین نقطه نظرات دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد ویژگی‌های یک استاد نمونه انجام شده است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه یک مطالعه کیفی با رویکرد آنالیز محتوی از نوع استقرایی-قراردادی است که به کنکاش در خصوص نقطه نظرات دانشجویان مبتنی بر فلسفه طبیعت‌گرایانه می‌پردازد. شرکت کنندگان در این مطالعه، ۱۹ نفر دانشجوی مشغول به تحصیل در رشته‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی تهران بوده‌اند. جهت جمع آوری داده‌ها از روش مصاحبه‌های فردی عمیق نیمه ساختارمند استفاده شده است. یافته‌ها با استفاده از رویکرد آنالیز محتوای قراردادی تحلیل شده‌اند.

یافته‌ها: نتایج حاصل از مطالعه منجر به شناسایی سه تم توأمان علم و بیان، بایسته‌های اخلاقی در تعلیم و تربیت و ارتباط و تعامل با دانشجو گردید. تم سوم مطالعه دارای یک زیر تم با عنوان انعطاف‌پذیری جو کلاس درس بوده است.

بحث و نتیجه گیری: بر اساس یافته‌های حاصل از مطالعه می‌توان دریافت که اساتید دانشگاه نه تنها نقش مهمی در آموزش نسل جوان دانشگاهی را بر عهده دارند بلکه از جایگاه بی نظیری نیز در شکل‌گیری الگوهای عملکردی دانشجویان برخوردارند.

کلید واژه‌ها: تعلیم و تربیت، استاد نمونه، دانشجو، تحلیل محتوی

مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، دوره دوازدهم، شماره دوم، پی در پی 55، اردیبهشت 1393، ص 93-86

آدرس مکاتبه: دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تلفن: ۰۹۱۲۵۷۸۶۰۹۵
Email: mcheraghi@tums.ac.ir

مقدمه

آموزشی ایفا می‌کنند. در این میان، اساتید نقش مهمی را در یادگیری و تعلیم و تربیت دانشجویان و دستیابی به دستاوردهای دانشگاهی در دانشجویان ایفا می‌کنند. یادگیری مؤثر و کارآمد تا حد زیادی وابسته به معلمان و اعمال آن‌ها در کلاس درس می‌باشد (۴). با توجه به اینکه استاد در محوریت چرخه‌ی فعالیت‌های یاددهی-یادگیری؛ قرار می‌گیرد تا بتواند نیروهای کارآمد از نظر دانش، نگرش، مهارت و مسئولیت‌های اجتماعی لازم از قبیل مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، وجدان کاری، شخصیت و منش حرفه‌ای را تربیت نماید؛ باید خود دارای معیارهایی باشد تا بتواند انتظارات سیستمی (دانشگاه) و فرا سیستمی (جامعه) را تأمین نماید.

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مأموریت‌های مختلفی را بر عهده دارند ولی غالب صاحب نظران سه مأموریت اصلی را شامل تعلیم و تربیت، پژوهش و خدمات برای دانشگاه‌ها مورد تأکید قرار داده‌اند (۱، ۲). آموزش شامل تلاش‌های اساسی در جهت توانمندی افراد در راستای کسب دانش برای خود به منظور آماده شدن برای آینده و زیر بنایی برای سبک زندگی در جامعه انسانی است (۳). در این راستا دانشگاه یکی از محیط‌های مهم جهت کسب تعلیم و تربیت و یادگیری محسوب می‌شود. دانشگاه‌ها نقش مهمی را در ارائه آموزش متناسب با انتظارات جامعه و به تبع آن تولید خدمات

۱ استادیار پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (نویسنده مسئول)

۲ استادیار پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران

۳ دانشجوی دکتری پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران

روش جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاری به صورت فردی و چهره به چهره انجام شده است. طول مدت مصاحبه‌ها بین ۴۵-۲۰ دقیقه متفاوت بوده و در محل دانشکده شرکت کننده در مطالعه انجام شده است. سؤالات مهم مصاحبه شامل این سؤالات بوده است: لطفاً نمونه‌ای از تجربه خود در برخورد با استاد نمونه را بیان فرمایید. مهم‌ترین ویژگی‌های استاد نمونه از نقطه نظر شما چیست؟ از نظر شما استاد نمونه کیست؟ ویژگی‌های اخلاقی یک استاد نمونه از نظر شما چیست؟ به علاوه از سؤالات کاوشگرانه نیز جهت روشن شدن و وضوح موضوع مورد مطالعه استفاده شده است.

این مطالعه توسط کمیته پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران تصویب شده است. هدف و روش مطالعه برای دانشجویان شرکت کننده در مطالعه گفته شده است، به علاوه در فرایند مطالعه دانشجویان می‌توانستند در هر زمانی که تمایل دارند بدون هیچ گونه جریمه و ضرر و زیان از شرکت در مطالعه انصراف دهند از دانشجویان رضایت نامه آگاهانه کتبی جهت شرکت در مطالعه گرفته شد همچنین از آن‌ها برای ضبط مصاحبه اجازه گرفته شده است. به دانشجویان شرکت کننده در مطالعه اطمینان داده شد که اطلاعات آن‌ها محرمانه خواهد ماند.

تحلیل داده‌ها

از رویکرد آنالیز محتوا به منظور آنالیز داده‌ها استفاده شده است. تحلیل محتوای کیفی برای تحلیل داده‌های متنی (طبقه بندی کلمات و واژه‌های موجود در متن) استفاده می‌شود که به کنکاش موضوع در بستر طبیعی بر اساس فلسفه طبیعت‌گرایانه^۱ می‌پردازد (۱۲). در این مطالعه محقق از دستگاه ضبط دیجیتالی برای انجام مصاحبه استفاده کرده است؛ پس از آن در اولین فرصت ممکن، محقق متن مصاحبه را کلمه به کلمه بر روی کاغذ پیاده کرده و پس از چندین بار مرور متن مصاحبه، به کد گذاری خط به خط متن پیاده شده بر روی کاغذ پرداخته است. در این میان محقق پس از خلاصه سازی داده‌های حاصل از مطالعه به تحلیل داده‌ها به منظور استخراج درون مایه‌های حاصل از مطالعه پرداخته است به این ترتیب که بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های کدهای اولیه حاصل از مطالعه ابتدا به طبقات و سپس تم‌های نهایی مطالعه دست یافته است.

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از این مطالعه نتیجه مصاحبه و تحلیل آن‌ها تا رسیدن به اشباع اطلاعاتی بود. برای رسیدن به اطلاعات غنی در این مطالعه با ۱۹ نفر دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی تهران (۱۲)

بنابراین، هر کدام از این ذی‌نفعان سیستم و فرا سیستمی، دارای انتظاراتی هستند و تأمین نظرات خود را نیز با تعیین معیارهایی تعریف می‌نمایند. به عنوان مثال، تجربیات و دانش پژوهشگران، نشان می‌دهد که دانشگاه به عنوان یکی از ذی‌نفعان اساتید دانشگاه، انتظار دارد که استاد نمونه دارای بالاترین معیار در ابعاد تعلیم و تربیت، پژوهشی و اجرایی باشد (۵، ۶). به همین صورت، یکی از مهم‌ترین و پایه‌ایترین ذی‌نفعان اساتید دانشگاه نیز، دانشجویان می‌باشند که دارای انتظاراتی از اساتید نمونه با تعیین معیارهای لازم می‌باشند. مروری بر متون نشان می‌دهد که علاوه بر دانش و معلومات، شخصیت استاد به عنوان الگوی رفتاری برای دانشجویان نیز مورد تأکید می‌باشد. زیرا رویارویی با الگوی مناسب رفتاری؛ تشویقی مناسب برای تعلیم و تربیت دانشجویان است. ارتباط مناسب استاد و دانشجو در نگرش دانشجویان نیز مهم است (۷). مطالعات، دیدگاه‌ها و نقطه نظرات متفاوتی را در مورد ویژگی‌های استاد نمونه گزارش کرده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به مهارت‌های تدریس، ارتباط استاد-دانشجو، ویژگی‌های شخصیتی استاد و ویژگی‌های ظاهری اساتید اشاره کرد (۳، ۴، ۶، ۸). مطالعات کمی متعددی در خصوص ویژگی‌های استاد توانمند و نمونه انجام شده است که در آن‌ها به تسلط استاد بر درس، دانش عمومی و مهارت‌های تدریس اشاره شده است (۱۱-۹). در این میان به نظر می‌رسد که خواسته و توقعات دانشجویان از استاد بنا به شرایط سنی و تحصیلی در حال تغییر و تحول بوده و توجه به آن حائز اهمیت است از این رو، استخراج دیدگاه و ادراکات دانشجو می‌تواند داده‌های قابل توجهی ایجاد نماید. به این ترتیب این مطالعه با هدف تبیین ویژگی‌های استاد نمونه از زبان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شده است.

مواد و روش کار

هدف: این پژوهش یک مطالعه توصیفی کیفی با رویکرد آنالیز محتواست هدف از این مطالعه شناسایی و توصیف ویژگی‌های استاد نمونه از نقطه نظرات دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران بوده است.

شرکت کنندگان در این مطالعه ۱۹ دانشجوی (۱۲ دختر و ۷ پسر) در حال تحصیل در رشته‌های مختلف علوم پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی تهران بوده‌اند. کلیه مشارکت کنندگان به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. به این ترتیب که محقق با دانشجویانی که تمایل به شرکت در مطالعه داشتند مصاحبه کرده است. به منظور دستیابی به حداکثر تغییر پذیری در نمونه گیری از دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی همچنین دانشجویان دختر و پسر استفاده شده است.

¹ Naturalism

دانشجوی دختر و ۷ دانشجوی پسر) که در رشته‌های مختلف علوم پزشکی این دانشگاه (پرستاری، مامایی، پزشکی، داروسازی، سم‌شناسی، توان‌بخشی) تحصیل می‌کردند مصاحبه انجام شد و تحلیل صورت گرفت. میانگین سنی دانشجویان ۲۱/۷ سال بوده است. نتایج حاصل از آنالیز داده منجر به استخراج سه تم با عنوان علمی بودن استاد، بایسته‌های اخلاقی در تعلیم و تربیت و ارتباط استاد-دانشجو گردید که در زیر به معنی هر یک از این تم‌ها به همراه نقل قول‌های شرک کنندگان پرداخته شده است.

توآمان علم و بیان

شرکت کنندگان در این مطالعه در صحبت‌های خود به دانش و علم استاد در فرایند تدریس همچونین به روز بودن دانش استاد به عنوان ویژگی‌های استاد نمونه اشاره کرده‌اند، آن‌ها دانش استاد را عامل مهمی در پاسخگویی به سؤالات مطرح شده از سوی دانشجویان می‌دانند. دانشجویان مطرح کرده‌اند که متوجه تلاش‌های استاد در ارائه مطالب به روز و علمی هستند و در همان جلسات اول کلاس متوجه علمی و به روز بودن اساتید می‌شوند. "به نظرم دانش استاد مهمه. استاد باید اونقدر دانش داشته باشه که هر کس هر سؤالی داشت بتونه جواب بده یا دانشجو رو راهنمایی کنه" (دانشجوی پرستاری ترم ۶).

"مثلاً استاد داریم که میگه من ۹ شب می‌خوابم و ۳ صبح بیدار شدم و درس رو آماده کردم و یا این که مثلاً امروز این مطلب جدید رو خوندم و اون‌ها رو به ما میگه و یا این که از این مطالعه این رو فهمیدم خوب بالاخره از حرف‌هایی که می‌زنند آدم متوجه میشه دیگه، استادی که میاد سر کلاس اصلاً همین که دهانش رو باز کنه دانشجو میفهمه چه خبره دیگه" (دانشجوی مامایی ترم ۵).

دانشجویان شرکت کننده در مطالعه اهل فضل و دانش بودن و به روز بودن استاد را کافی ندانسته و معتقدند داشتن قدرت بیان و انتقال مفاهیم درسی به دانشجویان از ویژگی‌های مهم یک استاد نمونه است. بعضی از دانشجویان به حضور اساتید برجسته در کلاس درس اشاره کرده‌اند که گرچه از مرتبه علمی بالایی برخوردارند اما قادر به انتقال مفاهیم درسی به دانشجویان نیستند در واقع دانشجویان تسلط کافی استاد بر درس همراه با قدرت بیان استاد را از عوامل مهم بر شمرده‌اند. در رابطه با قدرت بیان اساتید یکی از دانشجویان داروسازی ترم ۶ چنین گفته است:

"به نظر من استاد باید استعداد تدریس داشته پروفیسورهایی داریم که واقعاً سواد عالی دارن ولی قدرت بیان ندارن. خوب این‌ها میتونن برن تو کارهای پژوهشی، تحقیقاتی و یا کارای دیگه انجام بدن".

مشارکت کننده دیگری، ضمن تاکید بر قدرت بیان، اشاره به تدریس مفهومی را مورد توجه قرار داده، بیان می‌کند:

"اینجا به نظر من استادی نمونه ست که قدرت بیان داشته باشه. یعنی این که مثلاً اون Case ای رو که تو بیمارستان دیده رو جلوی چشم ما بیاره برامون تداعی کنه یا درس رو طوری بده که مفهومی باشه و من دانشجو اون رو بفهمم نه این که حفظ کنم" (دانشجوی پزشکی ترم ۸).

تدریس به صورت قابل فهم برای همه نیز یکی از ویژگی‌های قدرت بیان خوب توصیف شده است:

"توی درس‌هایی که هم مفهومیه و هم حفظیه اول باید متوجه به شی تا حفظ به شی تو این جور درس‌ها استادی واقعاً خودشو میتونه نشون بده که قدرت بیان داشته باشه یعنی فقط سواد مهم نیست صرف این که مثلاً دانشگاه انگلستان خونده باشه یا تهران خونده باشه، چه مدرکی داشته باشه مهم نیستش مهم اینه که قدرت بیان داشته باشه یعنی باید طوری درس بده که همه متوجه به شن" (دانشجوی مامایی ترم ۴).

بایسته‌های اخلاقی در تعلیم و تربیت:

تعدادی از دانشجویان شرکت کننده در مطالعه رعایت اصول اخلاقی در تعلیم و تربیت را مهم دانسته و از اخلاقی بودن استاد به عنوان یکی از ویژگی‌های استاد نمونه نام برده‌اند. آن‌ها رعایت اصول اخلاقی در پاسخگویی به سؤالات دانشجویان و بهره‌مندی از طهارت در گفتار، جلوگیری از تضييع وقت دانشجویان و احترام به شخصیت دانشجو را ضروری دانسته و رعایت این موارد را از مصداق‌های اخلاق در تعلیم و تربیت می‌دانند.

"کلاس باید جوری باشه که من دانشجو بتونم بدون استرس حرفمو بزنم، راحت سوالم رو بیرسم مثلاً خیلی وقت‌ها هست که توی کلاس هستی واقعاً جرئت نداری سؤال کنی استاد مسخره‌ات میکنه وقتی یه سؤال می‌پرسی، یعنی مثلاً تو اونقدر اطلاعاتت پایینه که داری همچین سؤالی می‌پرسی" (دانشجوی ترم ۲ پرستاری).

دانشجویان همچونین به پذیرا بودن و گشاده رویی استاد به عنوان یکی از مصداق‌های اخلاقی اساتید اشاره کرده‌اند، در این ارتباط برخی از دانشجویان رعایت برخی از جوهره‌های اخلاقی استاد را برتر از هر ویژگی دیگر میدانند.

یکی از دانشجویان پزشکی ترم ۷ در مورد پذیرا بودن دانشجو در پاسخگویی به سؤالات یکی از اساتید نمونه خود چنین گفته است:

"...از طرف دیگه سؤال دانشجو رو پذیرا هستند، سؤال دانشجو رو با سؤال جواب نمیدن وقتی دانشجو ازشون سؤال می‌پرسه نمیگن برید از دانشجویهای دیگه برسید چون معمولاً دانشجو وقتی سؤال می‌پرسه که واقعاً خودش و دوستانش نتونن به پاسخ برسن".

"ما تو ترم ۳ به استادی داشتیم که به تمام معنی استاد بود درس دادنشون عالی بود، رفتار و برخوردشون با دانشجویها عالی بود، به بچه‌ها احترام می‌گذاشتند و همه بچه‌ها هم برای ایشون احترام قائل بودند، من هیچ وقت اون استاد رو فراموش نمی‌کنم و همیشه سعی می‌کنم که مثل ایشون باشم، ایشون الگویی خیلی بزرگی برای من بودند" (دانشجوی مامایی، ترم ۶).

ارتباط و تعامل با دانشجو:

یکی از ویژگی‌هایی که تعداد زیادی از دانشجویان به عنوان ویژگی استاد نمونه به آن اشاره کردند ارتباط و تعامل دوستانه استاد با دانشجویان بوده است. دانشجویان اخلاق خوش استاد هنگام ورود به کلاس، احوال‌پرسی کردن با دانشجویان، شناخت دانشجویان و پاسخگویی و راهنمایی کردن دانشجویان را از ویژگی‌های ارتباط با دانشجو می‌دانند. دانشجویان معتقدند استادی که صرفاً برای تدریس مطلب درسی وارد کلاس می‌شود و بدون هیچ گونه تعامل و شناختی از دانشجویان کلاس درس را ترک می‌کند نمی‌تواند استاد نمونه‌ای باشد.

"الان یکی از استادها ما هستند که بچه‌ها خیلی دوستشون دارند ایشون استاد نمونه هم شدن به خاطر همون رابطه خوبی که با دانشجوها دارن با بچه‌ها حرف می‌زنن حتی چیزایی که سؤال می‌کردیم خارج از درس رو جواب می‌دادند به ما، حتی با تک تک ما صحبت می‌کردن این میشه ویژگی یک استاد خوب" (دانشجوی مامایی ترم ۴).

در ارتباط با تعامل و ارتباط اساتید با دانشجویان یکی از دانشجویان ترم ۲ رشته داروسازی چنین گفته است:

"این که توی محیط دانشگاه بخواهیم در نظر بگیریم توی سال‌های اول بهتره که استادی باشن که ارتباط بیشتری با بچه‌ها برقرار کنن چون به ما صورت شوک نباشه ورود به دانشگاه برای بچه‌ها".

در طی فرایند ارتباط استاد با دانشجو تعدادی از دانشجویان شرکت کننده در مطالعه به آموزش مسائل غیر درسی توسط اساتید در فرصت‌های کوتاه استراحت در کلاس درس اشاره کرده‌اند آن‌ها آموختن درس و مهارت‌های زندگی را مهم دانسته و معتقدند اساتید به عنوان الگوهای آموزشی دانشجویان در یاد دادن این مهم نقش به‌سزایی را ایفا می‌کند.

"استاد ما مطالبی رو که درباره مهارت‌های زندگیه رو هم میارن و تو کلاس می‌خوندن در واقع آموزش زندگی کردن رو به بچه‌ها می‌گن یعنی اون فرصتی رو که استراحت می‌دن تو اون فرصت به مطلبی رو می‌خوندن که خیلی تأثیر گذاره" (دانشجوی پرستاری ترم ۴).

انعطاف پذیری جو کلاس درس:

یکی دیگر از مواردی که دانشجویان به آن اشاره کرده‌اند توجه استاد به سؤالات دانشجویان و پاسخگویی صحیح به آن سؤالات است. دانشجویان از استاد نمونه انتظار دارند که سؤالات دانشجویان و بعضاً سؤالات ساده آن‌ها را مورد تمسخر قرار نداده و با تواضع و احترام به سؤالات پاسخ دهند. آن‌ها معتقدند زیر سؤال بردن سؤالات دانشجویان نوعی بی‌احترامی به دانشجو محسوب می‌شود. آن‌ها استاد نمونه را استادی می‌دانند که منجر به رشد اعتماد به نفس در دانشجو و به دنبال آن رشد خلاقیت در دانشجویان شود. دانشجوی پرستاری ترم ۳ در این مورد چنین گفته است:

"مثلاً وقتی به سؤال می‌پرسید خوب ما همه دانشجوئیم ترم یک بودیم، معلومه در سطح ترم یک باید از ما انتظار داشته باشند مثلاً به سؤالی که وقتی می‌پرسیدیم خیلی بد بچه‌ها رو جلوی هم ضایع می‌کردن پسر و دختر همه رو جلوی هم ضایع می‌کردن این خیلی بد بود".

بنا به نقطه نظرات دانشجویان شرکت کننده در مطالعه احترام به شخصیت دانشجو از طریق توجه و درک دانشجو، احترام به ساعت کلاس درس و زمان دانشجو و حمایت از دانشجویان از جمله ویژگی‌های اخلاقی یک استاد نمونه است. دانشجویان استادانی را که از درجه علمی بالایی برخوردار بوده ولی اهمیتی برای دانشجو، کلاس درس و تقاضای دانشجو قائل نباشند را استاد نمونه نمی‌خوانند.

"ما استادی داشتیم که خیلی به کلاسشون اهمیت می‌دادند خوب بعضی از استادها هستند که نیم ساعت از کلاس می‌گذشت نمی‌اومدند و وقتی استاد به کلاسش اهمیت نمیده چه طوری میتونه توقع داشته باشه که اون دانشجو با رغبت بره سر کلاس بشینه اون استادمون سر ساعت می‌اومد سر ساعت می‌رفت و خیلی مقید بود به کلاسش و از ما می‌خواست همون طور که خودش داره به کلاس احترام میذاره ما هم به کلاس احترام بذاریم و به حضور همدیگه احترام بذاریم" (دانشجوی پرستاری ترم ۵).

"بعضی از استادها ما سطح علمی بالایی دارند و به دانشجو احترام زیادی می‌ذارن یعنی دانشجو وقتی وارد میشه جلوی پای دانشجو بلند میشن، بعد واسه قراری که با دانشجو می‌داشتند خیلی مقید بودند اگه می‌گفتند فلان ساعت فلان کلاس رو بیایید سر وقت می‌اومدند" (دانشجوی ترم ۸ سم شناسی).

بنا به اظهارات دانشجویان شرکت کننده در مطالعه ویژگی‌های عینی اخلاقی استاد نقش مهمی را در الگو شدن استاد در محیط‌های تعلیم و تربیت ایفا می‌کند آن‌ها رفتار و کردار استادان را رصد کرده و از آن به عنوان الگویی موجه در سبک زندگی خود بهره می‌برند.

آن‌ها بالا بودن سطح علمی اساتید امکان پاسخگویی به سؤالات را نیز فراهم می‌کند. جانگ^۱ و همکاران در مطالعه خود دریافتند که دانش غنی و علمی بودن اساتید یکی از فاکتورهای مهم در ارزیابی اساتید توسط دانشجویان است (۱۳). تسلط استاد به تدریس که ناشی از علمی بودن و دانش کافی و به روز استاد می‌باشد از مواردی است که مطالعات زیادی در مورد آن صورت گرفته است به طوری که مطالعات زیادی تسلط و علمی بودن استاد بر روی موضوع تدریس را جز مهم‌ترین ویژگی‌های استاد بیان نموده‌اند. سالمه و همکاران نیز در مطالعه‌ای با عنوان ویژگی‌های یک استاد ایده آل در محوری تحت عنوان صلاحیت حرفه‌ای، خصوصیت علم به موضوع را به عنوان یکی از صفات معلم ایده آل مورد تاکید قرار داده است (۱۴). مظلومی و همکاران نیز در مطالعه خود دانش استاد از موضوع مورد تدریس را یکی از موضوعات مهم در تدریس معرفی می‌کند (۱۵). نتایج حاصل از مطالعه پیمان و همکاران نیز نشان می‌دهد که قدرت بیان و توانایی پاسخ به سؤالات دانشجویان به عنوان مهم‌ترین ویژگی‌های اساتید توانمند در دانشگاه علوم پزشکی ایلام بوده است. بر اساس یافته‌های همین مطالعه معلومات علمی مدرس، معرفی موضوعات و مطالب جدید و به روز، توانایی انتقال مطلب به دانشجویان از عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش بوده است (۱۰).

در بررسی تم دوم و سوم مطالعه دانشجویان به ویژگی‌های اخلاقی اساتید نمونه از جمله برخورد و ارتباط محترمانه با دانشجو و جلوگیری از تضييع وقت دانشجویان اشاره کرده‌اند. آن‌ها همچنین انعطاف پذیری جو کلاس درس و پرهیز از رفتارهای سرسختانه را مورد توجه قرار داده‌اند. ساهنگ^۲ در مطالعه‌ای با عنوان ویژگی‌های یک استاد مؤثر در خلق یک محیط آموزشی مؤثر نشان داد که ارتباط توأم با اخلاق با دانشجو از مؤلفه‌های استاد مؤثر است. استادی که رفتار دوستانه‌ای با دانشجویان دارد و از رویکردهای مثبت ارتباطی استفاده می‌کند و به تک تک دانشجویان احترام می‌گذارد منجر به افزایش انگیزه و مشارکت در دانشجو می‌شود (۳). ارتباط دوستانه با اخلاقی خوش و حمایتی با دانشجو منجر به تقویت انگیزه در دانشجویان، کار بیشتر دانشجویان در کلاس درس، رشد انتقاد پذیری دانشجویان و سازگاری بهتر آنان با استرس و توجه هر چه بیشتر به مطالب درسی استاد در کلاس درس می‌شود (۱۶). حمایت عاطفی استاد و راهنمایی‌های دانشگاهی او از دانشجو نقش بسیار مهمی را در افزایش دستاوردهای دانشگاهی خواهد داشت (۱۷) و از دانشجویان در بروز رفتارهای نامناسب حرفه‌ای و دانشگاهی محافظت می‌کند (۱۸، ۱۵) به این ترتیب مطالعات، مداخلاتی را که متمرکز

دانشجویان شرکت کننده در مطالعه به ایجاد یک جو صمیمی، پر شور و نشاط از سوی اساتید نمونه اشاره کرده‌اند و بر این باورند که علی‌رغم ضرورت وجود چهارچوب قانونی برای کلاس، استاد نمونه باید انعطاف پذیر بوده و از یکنواختی، کسالت و خستگی دانشجویان جلوگیری کند. از نظر آن‌ها مشارکت دادن دانشجو در کلاس درس، پرسش و پاسخ، دادن فرصت‌های کوتاه استراحت بین کلاس درس از جمله مواردی است که به ایجاد یک جو شاد و صمیمی در کلاس درس کمک می‌کند.

در ارتباط با جو کلاس یکی از دانشجویان پرستاری ترم ۳ چنین می‌گوید:

.. کلاسشون خیلی خشک بود و اجازه حرکت‌های کوچولو و یا خندیدن رو به ما نمی‌دادند چون به نظر من کلاس همون طور که نیاز به یک مدیریتی داره نیاز به انعطاف پذیری هم داره که دانشجو توی کلاس راحت باشه و فکر نکنه که حالا یک اجباری توی کلاس هست این باعث میشه که دانشجو به کلاس بی میل به شه".

"به نظر من کلاس نباید خیلی یکنواخت و خسته کننده باشه الان ما کلاس‌هایی داریم که قشنگ خوابمون میبره سر کلاس. کلاس باید جوری باشه که به جوری بچه‌ها شرکت داشته باشن یعنی به جوری باشه که ما خودمون هم تو اون کلاس شرکت کنیم" (دانشجوی ترم ۶ فیزیوتراپی)

از نقطه نظر دانشجویان شرکت کننده در مطالعه استاد نمونه استادی است که مغرور نبوده و بتواند دانشجویان را درک کند. آن‌ها غرور استاد را مانع انعطاف پذیری کلاس و عاملی در جهت افزایش استرس و نگرانی در کلاس درس می‌دانند. از نقطه نظر آن‌ها استاد مغرور استادی است که شرایط دانشجویان را درک نکرده و فاصله زیادی را در ارتباط با دانشجویان ایجاد می‌کند.

"تو ترم گذشته یکی از استادها بودند که من واقعاً از درسشون بدم اومد اون درس رو با استرس خوندم درسی که خیلی آسون بود ولی من با استرس سر کلاس می‌نشستم چون استادش خیلی مغرور بود" (دانشجوی پرستاری ترم ۲).

یکی از دانشجویان ترم ۲ رشته پزشکی نیز چنین گفته است: "به استاد نمونه به نظر من نباید خیلی خودش رو به گیره‌باید یادش باشه که به روزی هم خودش ترم دو بوده مثلاً آگه به وقت سؤالی پرسیده میشه دانشجو رو ضایع نکنه بالاخره هر کسی برای خودش شخصیتی داره".

بحث و نتیجه گیری

در بررسی تم اول مطالعه دانشجویان شرکت کننده در مطالعه بالا بودن سطح علمی استاد، تسلط استاد بر مطالب درسی و اهمیت دادن به سؤالات دانشجویان را مطرح کرده‌اند از نقطه نظر

¹ Jang
² Sahenk

نظام تعلیم و تربیت بهبود کیفیت کار معلم، شناخت و ویژگی‌های آن‌ها می‌باشد. بر اساس یافته‌های حاصل از مطالعه می‌توان دریافت که تمامی سکناات اساتید مورد رصد مرتب دانشجویان می‌باشد. از این رو، اساتید نه تنها وظیفه آموزش دانشجویان از طریق مهارت‌های تدریس را بر عهده دارند؛ بلکه ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی اساتید، به عنوان الگوهای مؤثر بر سبک زندگی و تفکر دانشجویان مؤثر بوده و نقش مهمی را در تربیت نسل کاری آینده ایفا می‌کند.

از جمله محدودیت‌های مطالعه می‌توان به انجام مصاحبه با دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران اشاره کرد که این امر خود تعمیم پذیری یافته‌ها را کاهش می‌دهد گرچه هدف اصلی تحقیقات کیفی تعمیم یافته‌های حاصل از مطالعه نیست. انجام مصاحبه با دانشجویان رشته‌های غیرپزشکی و یا سایر دانشگاه‌ها می‌توانست منجر به آشکار شدن دیدگاه‌های آن‌ها شود که به نظر می‌رسد این امر می‌تواند از محدودیت‌های مطالعه باشد. لذا انجام مطالعات دیگری جهت شناسایی ویژگی‌های استاد نمونه از نقطه نظر اساتید نیز پیشنهاد می‌شود.

تقدیر و تشکر

تیم تحقیق بر خود لازم می‌داند از کلیه دانشجویانی که صورانه در کلیه فرایند تحقیق محقق را یاری دادند سپاسگزاری نماید.

بر توسعه دستاوردهای دانشگاهی برای دانشجویان است را متمرکز بر توسعه ارتباط با استاد می‌دانند. نتایج حاصل از مطالعه قدمی و همکاران نیز نشان داده است که در برقراری ارتباط بین استاد و دانشجو، عوامل فن بیان و رعایت مهارت‌های تدریس، اخلاق استاد، سطح علمی استاد، توانایی همدلی و درک متقابل، کمک به حل مشکلات، ایجاد انگیزه برای یادگیری و تجربه استاد نقش مؤثری داشته است (۱۹). نتایج حاصل از مطالعه درگاهی و همکاران نیز در بررسی معیارهای استاد توانمند برای تدریس اثر بخش نشان می‌دهد که یکی از معیارهای مورد نظر دانشجویان حفظ شخصیت و احترام به دانشجویان بوده و قاطعیت و جدی بودن در اداره کلاس از اهمیت کمتری برخوردار بوده است. در این مطالعه قاطعیت و سخت گیری زیاد استاد ممکن است به جای ایجاد علاقه‌مندی در دانشجو، موجبات فاصله گرفتن از استاد و بی‌علاقگی به درس مورد تدریس را فراهم آورد به این ترتیب انعطاف پذیری جو کلاس درس از معیارهای مورد توجه دانشجویان شناخته می‌شود (۲۰). نتایج حاصل از مطالعه Zhang در هنگ‌کنگ نیز نشان می‌دهد سبک تدریس استاد در کلاس درس نقش مهمی را در خلق محیط آموزشی مناسب ایفا می‌کند و استفاده استاد از رویکردهای جدید متناسب با شرایط کلاس درس می‌تواند در انعطاف پذیری جو کلاس درس مؤثر باشد (۸).

تحول اساسی و پایدار در هر جامعه در گرو متحول شدن نظام تعلیم و تربیت آن جامعه است و محور اصلی تحول و توسعه‌ی

References:

- Peterson L, Wiesenberg F. The nature of faculty works: A Canadian and US comparison. *J of Hum Res develop* 2006;9(1):25-47.
- Karlsson J. Service as collaboration: an integrated process in teaching and research, A response to green bank. *J teach high edu* 2007;12 (2):281-7.
- Sahenk S. Characteristics of the headmasters, teachers and students in an effective school. *J Med Edu* 2010;19(2):4299-304.
- Markeley T. Defining the effective teacher: current arguments in education. *Essays in Edu* 2004;11(3):1-14.
- Srisawadi N. Student teacher perceptions of computerized laboratory practice for science teaching: a comparative analysis. *Edu Prac* 2012;46:4031-8.
- Alkharusi H. A multilevel linear model of teachers assessment practice and student perceptions of the classroom assessment environment. *J Edu and Coun* 2010;5:5-11.
- Haghdoust A, Shakibi M. Medical student and academic staff perceptions of role models: An analytical cross-sectional study. *BMC Med Educ* 2006;6:9-15.
- Zhang L. From conceptions of effective teachers to styles of teaching: Imp for High Edu 2009;19:113-18.
- Abedini S. Perspective of medical students regarding criteria for a good university professor. *Hormozgan Med J* 2010;4(3):241-5. (Persian)
- Peyman H. Evaluation the viewpoints of nursing and midwifery students about their clinical

- educational status. *Iranian J Med Edu* 2010;5(10):1131-40.(Persian)
11. Habibzadeh H, et al. Assess some characteristics of clinical professor in Qazvin University of Medical Sciences. (Dissertation). Qazvin: Qazvin University of Medical Sciences 2001.(Persian)
 12. Elo S, Kyngas H. The qualitative content analysis process. *J Adv Nurs* 2008;62(1):7-15.
 13. Jang S, Guan S, Hsieh H. Developing and instrument for assessing college student's perceptions of teacher's pedagogical content knowledge. *Proc Soc Beh Sci* 2009;1:596-606.
 14. Salmeh F, Yaghobi T, Yaghobian M. The characteristics of effective professors from nursing students perspective. *Iranian J Med Edu* 2003;3(10):26-30.(Persian)
 15. Mazloomi Mahmood Abad SS, Rahaei Z, Ehrampoush MH, Soltani T. The characteristics of an expert faculty member based on viewpoints of medical students. *Hormozgan Med J* 2008;4(3):226-33.(Persian)
 16. Little M, Kobak R. Emotional security with teachers and children's stress reactivity: A comparison of special education and regular classrooms. *J Clin Child Adol Psycho* 2003; 32: 127-38.
 17. Yunus M, Osman W, Ishak N. Teacher-student relationship factor affecting motivation and academic achievement in Esl classroom. *Proc Soc Beh Sci* 2011;15:2637-41.
 18. Silver R, Measelle J, Amstrong J, Essex M. Trajectories of classroom externalizing behavior. *J sch psych* 2005;43:39-50.
 19. Ghadami A, Salehi B, Sajadi SH, Naji H. Student's point of view regarding effective factors in establishing communication between students and faculty members. *Iranian J Med Edu* 2007;7(1):149-54. (Persian)
 20. Dargahi H, Hamouzadeh P, Sadeghifar J, Raadabadi M, Roshani M, Salimi M, et al . Criteria assessment of an expert teacher for effective teaching. *Payavard Salamat* 2010;4(3,4):91-8.(Persian)

CHARACTERISTICS OF AN ELITE INSTRUCTOR: A QUALITATIVE STUDY

Cheraghi MA^{1}, Ghisvandian Sh², Esmaili M³*

Received: 5 Jan , 2014; Accepted: 3 Mar , 2014

Abstract

Background & Aims: Instructor is one of the most effective elements in training process. Researches indicated that instructor plays an important and essential role in learning progress. University students who are the basic beneficiaries of university education have specific criteria in their expectations from elite and professional instructors. Accordingly, this study aimed to specify characteristics of an elite instructor from the viewpoint of medical science students.

Materials & Methods: This is a qualitative study with inductive - conventional reasoning method which had investigated students' viewpoints on the basis of Naturalism Philosophy. The participants are 19 students who are studying different majors in Tehran Medical Sciences University. Individual semi-structured deep interview was employed for data gathering. These data were analyzed through conventional content analysis.

Result: The results lead to indicate three interrelated theme of knowledge & rhetoric, ethical requirements in training, and mutual relation and cooperation with students. The last theme includes a subcategory of flexibility in handling a class.

Conclusion: The results of this study revealed that university instructors not only play an important role in training young academic generation, but also they can significantly affect the students' behavioral patterns.

Keywords: Education, Elite Instructor, Student, Content Analysis

Address: Faculty of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences

Tel: (+98)9125786095

Email: mcheraghi@tums.ac.ir

¹Associate Professor, Faculty of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences
(Corresponding Author)

²Assistant Professor, Faculty of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences

³PhD Candidate of Nursing, Faculty of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences